

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורגות

גליליות לפרשת שבוע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושתיים

פנחס (תשכ"ג)

כ"ז א' - ת'
בנות צלפחד

א. הו' ויקרב משה את משפטן לפני ה'

במדבר רבה פרשה כ"א (י"ב): וכתוב "ויקרב משה את משפטן", יש אומרים, שחפליא מן משה, (מהר"ז) ונז' שבעלים ה' ממנו משפטן של בנות צלפחד, שיש צדיקים שנתנאו בדבר מצוה והתיש הקב"ה את כחו.

אמה מוצא שאמר דוד (תהלים קיט) "זמירות היו לי חוקיך", לומר שקלות ורגילות כזמירות; אמר לו הקב"ה: "חייך, שמופך לסעות בדבר שהתינוקות קורין!" כשחפלת את הארון סעה ובתנו על העגלה שנאמר (שמואל ב' ו') "וירכיבו את ארון האלוקים על עגלה חדשה". תלה הארון עצמו באויר ונשטמו הפרות מתחתיו, קרב עוצא לסמכו שגא' (סמ' ג' ו') "ויכחו שם האלוקים על השל", מפני ששגבת תלמוד עולה זדון. "ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזה" אמר לו הקב"ה "ולא אמרת: זמירות היו לי חוקיך? ולא למדת (במ' ז') "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" (התחיל (=דוד) תותח דברי הימים א' טו) "פרץ ה' אלקיננו בנו, כי לא דרשנוהו כמשפט".

וכן משה, מפני שאמר (דברים א') "והדבר אשר יקשה מכם תקריב אל ושמעתיו" - התיש כוחו.

משל לשולחני שאמר לתלמידו: "אם יביאו לך סלעים לפרוט - פרוט. ואם יבואו מרגליות תביאם אלי". באה אצלו חוליה אחת של זכוכיות (מתנות כהונא: שהתינוקות משחקין בו מפני שאינה חשובה כלום), הנליכה אצל רבו. הלך רבו להראותה לאחר! אף כך משה. אמר: "הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו". באו בנות צלפחד והפליא ממנו "ויקרב משה את משפטן לפני ה'".

"כן בנות צלפחד דוברות" - כך הוא הדין. אמר לו הקב"ה: "ולא אמרת הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו"? הדין שאין אתה יודע, הנשים דגין אותן!

ד"א "ויקרב משה את משפטן..." ריש לקיש אומר: יודע היה משה רבנו את תדיון הזה, אלא באו לפני שרי עשרות תחילה. אמרו: "דין של נחלות הוא, ואין זה שלנו ולא של גדולים ממנו". באו אצל שרי חמשים, ראו שכבדו אותן שרי עשרות, אטרו שרי חמשים: "אף אנו יש שם גדולים ממנו...".

וכן לשרי מאות, וכן לשרי אלפים וכן לבשאים, השיבו כולם כעצין הזה, שלא רבו לפתוח בו לפני מי שגדול מהם, הלכו לפני אלעזר. אמר להם: "תרי משה רבנו! באו אלו ואלו לפני משה. ראה משה שכל אחד ואחד כבד את מי שגדול ממנו - אפר "אם אמר להם את הדין, אסול את הגדולה". אמר להם: "אף אני - יש גדול ממני". לפיכך: "ויקרב משה את משפטן לפני ה'!"

אא (1) מה הן התמיהות בענין ותמיהות בסגנון - שלחן גיתנת השוכנת בדברי המדרש?

(2) מה החבדל העיקרי בין דעת חיש אומרים לבין דעת ריש לקיש.

(3) כיצד מפרשים בעלי יש אומרים מלת "שמע" בדברים א' "ושמעתיו"?

(4) כיצד מפרש ריש לקיש את פ' ב' בפרקנו ועל פי איזו מסידות שחתורה בדרשה בהן הוא מפרשה?

(5) חסבר כיצד נענש משה כאן על הנאמר בדב' א', וחלא דברי משה שם בערבות סואצ' היו וסמוך לטותו של משה נאמר, ולא קדמו לסופר כאן.

ב. גו' מבינו מה במדבר

ראב"ע ד"ה כי בחסאו מתו אמר ה' יחודת הלוי הספרדי כי פירוש "כי בחסאו מתו" דבק עם "ובניט לא היו לו", כאשר יאמר היוס: בעונותיו אירע לפלוני כך וכך, ואיננו רחוק.

זחר: בלק (חלק ב' דף כ"ה) (ע"פ הרבנים "חסולס"):

הסענה שסענו בנות צלפחד שחוא מת במדבר הוא, שחיה צלפחד רב לבית יוסף ומתוך שלא היה יודע דרכי הורה כראוי, על כן לא היה נשיא. וחוא היה שלא שמר פיו ודבריו כנגד משה שכתוב (במ' כא) "וידבר העם באלוקים ובמשה" וצלפחד היה המדבר, ועליו כתוב (שם א' פ' ד') "וימת עם רב מישראל", ולא ידע אורייתא ואיחו רב משפחה;

רב מזרעו של יוסף, טבניו של משה. ומשום שחמא במדבר בדבור כנגד משה, חסבן (בנותיו) שמשה נוסר לו שנאח. ומשום כך קרבו לפני משה ואלעזר וכל הנשיאין וכל ראשי אבות, ולא דברו עם משה אלא בפניהם, "בגין דקניאו קנאה מניה" - (תרגום הסולס: משום שקנאו קנאה ממנו (?).

מכאן - מי שחושש מפני הדין יקרב דיינים אחרים וירבה אנשים עם אותו דין, כדי שישמעו דינו ויפחדו מפניהם, ולא יחא דן אלא כראוי, ואם לא (=ידון כראוי) ידחו אותו מלהיות דין. והן לא ידעו שמשם עבר מכל אדם, ולא ידעו שמשם אינו כן. כיון שראה משה כך, אמר: "חמינא" (=אבי רואה) דכל כנופיה דגוברין רברבין מישאל וכל רישי אבהן וכל נשיאי כנשתא עלי קריבו (=שכל אסיפת אנשים גדולים מישאל וכל ראשי אבות וכל נשיאי העדה), מיד אתפרש (=פרש עצמו) מן הדין, הוא הוא דכתיב "ויקרב משה אח משפחן לפני ה'". דיינין אחריבין ארחא דא לא נטלי (דיינין אחרים אין נוטלין לעצמן דרך זו), אף על גב שיש עליהם אספירה גדולה, אלו דיינים בקראים עזי פנים. אין בהם מענותותו של משה כלל, זכאח חוליקה דמשה (אשרי חלקו).

(1) מה הם הקשיים המתישבים בדברי ר' יהודה הלוי והזהר?

(2) מה ההבדל בין תשובתיהם?

א. 3) מהי ראיית הזהר במדבר כ"א ו?

ג. שיר השירים רבה (א' ג') ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינא אמר: אלו פרשותיה של תורה, "צוארך בחרוזים" - ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינא אמר: אלו פרשותיה של תורה, שהן חרוזות זו בזו, ומושכות זו בזו, ומדליקות זו בזו, ודומות זו לזו, וקרובות זו לזו: מגון הדין דכתיב (כו נג) "לאלה תחלק הארץ בנחלת". מה כתיב תסו? "ותקרבה בנות צלפחד" "כן בנות צלפחד דוברות", וכתיב בתקיה: "עלה על הר העברים הר נבו". וכי מה ענין זה לזה? כיון שאתפליג ארעא, באו בנות צלפחד ליטול חלקן אצל משה ובסתלק משה מדינן, שנ' "ויקרב משה את משפחן". אמר לו הקב"ה: "מדינן אתה מסתלק ומלפני אין אתה מסתלק! עלה על הר העברים". (לשון אחרת במדרש אגדה (פינחס) "מדין תורה אתה מסלק עצמך, שמא מדיני אתה יכול לסלק עצמך? עלה אל הר העברים".

במה שונה הערכת המדרש את התנהגות משה מהערכות הדעות שבשאלות א ו-ב?

ד. תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו

ספרי פנחס קל"ג: תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו - ר' נתן אומר: יפה כה נשים מכה אנשים, אנשים אומרים (במ' י"ד ד') "תנה ראש וגשונה מצרימה", ונשים אומרות: "תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו".

א. ומקשינן: מה ראייה בזה שיפה כחן שבאו לבקש נחלה כשכל העם באין לארץ, ומי יודע מה עשו הנשים אז, כשבקשו האנשים לחזור למצרים?

ב. נסה לישוב קושיה זו (שים לב שדייק חתנא לדורש על פסוק זה ולא על ראש הפרשה!).

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ; קרית משה, ירושלים

העורך: סיכאל פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

במדבר כט ג ומנחתם סלת בלולה בשמן...

מנחת שי ומנחתם דובחדש השביעי במ"ס אזלא (קדמא - מ.פ.) ובתי"ו זקף קטן, לא מירכא.

שד"ל אחרי הביאו את דברי בעל מנחת שי מוסיף: ונחנ"ך ר"י משנת ק"ז אשר בידי רמ"ג מצאתי: "כל דמנחתם שבפרשה במירכא". ואולי כן נכון, כמו ויקרא כג יג ונסכה יין רביעית ההין (בטעמים) סרכא ספחא סו"פ - מ.פ.).

רב ברכר בהוצאת "יהואש" - אחרי הביאו את דברי בעל מנחת שי ושד"ל הוא מוסיף: ואולם המתבונן יראה, שיש חבדל ביניהם, כי המידה תפול על הנסך מאיזה משקה שהוא, ולא תפול חבלילה על המנחה, כי אם על הסלת, בין שהיא כתובה ובין שהיא בכח, והבן!

(1) מה טעם הגירסא המקובלת "ומנחתם" בקדמא-זקף קטן?

(2) חסבר את דעתו של שד"ל, שיש טעם גם לגירסא, בה באה "ומנחתם" במרכא, ובמה הוא נעזר בכך ע"י הפשוטא עם ויקרא כג יג?

(3) במה דוחה הרב ברכר את ההשוואה אל "ונסכה יין רביעית היין"?

תשובות בטעמי מקרא יש לשלוח למיכאל פרלמן, קבוצת יבנה, ד.נ. חוף אשדוד